

Skötselplan för naturmark på Lidingö – Yttrande från Naturskyddsföreningen i Lidingö

Inledning

Vi vill inledningsvis understryka att vi ser mycket positivt på det arbete som staden har satt i gång för att utreda möjligheterna för ett utökad områdesskydd på ön. Skydd av natur är viktigt för att bevara biologisk mångfald och mildra effekten av klimatförändringar – två stora utmaningar som hänger ihop och är beroende av varandra. Biologisk mångfald och ekosystem i balans är en förutsättning för ett hållbart samhälle och vårt liv här på jorden. De olika arterna och miljöerna bildar tillsammans fungerande ekosystem där de påverkar och är beroende av varandra. En rik biologisk mångfald är naturens eget immunförsvar och fungerar som en livförsäkring inför framtiden.

Förslaget till skötselplan för naturmarken på Lidingö utgörs huvudsakligen av ett omfattande digitalt material, som vi inte har tillgång till och därför av förklarliga skäl inte kan bedöma i detalj. Naturskyddsföreningen noterar dock att ambitionen är att materialet skall vara "levande" och kontinuerligt anpassas i dialog med stadens invånare. Ett lämpligt forum för dialog menar vi är Naturnätverket som har med representanter från de flesta av kommunens natur- och friluftslivsorganisationer. Vi inom Naturskyddsföreningen i Lidingö ser också fram emot att fortlöpande bidra med observationer av skyddsvärda objekt och med våra kunskaper vid de avvägningar mellan olika åtgärder som kan komma i fråga.

Att materialet är levande sägs också innebära att man kontinuerligt gör avvägningar baserat på förändrade skötselbehov till följd av väderhändelser och klimat samt budget/tillgängliga medel. Det är bra att man har den beredskapen.

Med den stora tyngd som planen har vad avser bevarande av naturvärden är det nödvändigt att man anslår de medel som behövs för att planen skall förverkligas. I många fall är ingen åtgärd alls att föredra framför en billig men illa vald åtgärd. Det har tydligt visats av det moratorium för skogsbruket som varit rådande under senare år där naturen har fått en chans att återhämta sig efter en lång tid av tveksamma skötselåtgärder.

Allmänt om mål och principer

De mål och allmänna skötselprinciper som beskrivs i texten, är ur Naturskyddsföreningens synvinkel huvudsakligen positiva. En skötselplan som omfattar Lidingös natur och inte begränsar sig till att endast gälla skogen är en bra utgångspunkt med tanke på att den biologiska mångfald man önskar att bevara och utveckla är ett resultat av Lidingös historiska markanvändning och landskapsstruktur. I den historiska landskapsstrukturen var skog, hagmark och äng sammanbundet av gårdsvägar och stigar. Vilda djur, kreatur och människor

färdades och fungerade som spridare av arter som behöver hjälp med att ta sig från ett område till ett annat.

Vi saknar dock ett inledande tydligt mål om att skötselåtgärderna skall generera positiva klimateffekter och förstärka den biologiska mångfalden. Det bör vara tydligt överordnat, och samtidigt ge goda förutsättningar för rekreation och friluftsliv samt behålla en vacker landskapsbild. Biologisk mångfald i ett kulturlandskap med prägel av historisk markanvändning är en miljö som lockar oss att vistas i naturen.

En historisk tillbakablick av hur naturmark sköts i Lidingö några decennier bakåt visar en långsam utveckling från ett vinstdrivande skogsbruk till en skogsvård med tonvikt på bevarande av naturvärden och naturens betydelse för friluftsliv. Motsvarande positiva utveckling gäller andra biotoper. Denna utveckling tog fart då den nuvarande förvaltaren av naturmark anställdes och samarbete med kommunekologen och ideella föreningar, samlade i Naturnätverket, inleddes.

En tidigare skötselplan (Foran) för Lidingös skogar har utgjort underlag för den nu aktuella skötselplanen som ska gälla för naturen i stort. Forans skötselplan hade inte samma tonvikt på naturvärden som denna plan. Därför är det tillfredsställande att på sid 4 läsa att man för samtliga områden har gjort "nya och uppdaterade bedömningar på respektive plats genom omfattande fältarbete".

Skötselplanens förverkligande i praktisk tillämpning

Hur bra skötselplan man än har, är utfallet avhängigt av hur planen tillämpas.

Intentionerna omintetgörs om den som skall utföra åtgärderna inte delar intentionerna och har den kompetens som är nödvändig. Och det framkommer i skötselplanen: "Skötselåtgärder utförs av entreprenör med dokumenterad sakkunskap om ekologi, skogsdynamik och naturvårdsskötsel av tätortsnära rekreationsskogar"(s 20).

Upphandling av entreprenör kräver stor omsorg, många entreprenörer inom skogsbranschen har sin bakgrund i ett skogsbruk med en helt annan inriktning än naturvård. Vid våra beslutsfattaress del i tillämpningen av planen vid kommande upphandlingar bör stor vikt läggas på att intentionerna i skötselplanen följs.

Att sätta in mindre åtgärder, på mindre enheter, vid lämplig tidpunkt är en god tanke. Detta bör genomföras av egen personal med kunskap och erfarenhet av naturvård. På så sätt skulle också en kunskapsbank byggas upp inom staden.

Utgångspunkt för sköselförslag

Övergripande mål vittnar om att man har för avsikt att minimera negativa klimateffekter. Ett övergripande mål om att alla skötselåtgärder utförs på ett sätt som ökar skogens motståndskraft mot klimatförändringar och genererar positiva klimateffekter saknas.

Ett sådant mål skulle kunna tjäna som ett redskap för att undvika att för stora och många ingrepp sker inom kort tid. På så sätt hejdar man förlust av biologisk mångfald och lagrad kol, eftersom till exempel gallring, röjning och adaptiv skogsskötsel bidrar till näringsläckage, trots att avsikten med åtgärderna är goda.

Det är positivt att de generella riktlinjerna finns samlade under en punkt och lätta att hitta.

Utan att rangordna generella riktlinjer noterar vi att man har avsikten att frihugga gamla tallar och ekar och bevara gamla träd genom att inte bara ta hänsyn till diametern vid brösthöjd men också trädets ålder i relation till markens bördighet, så även senvuxna träd kommer på tal. Likaså är det positivt att man avser att välja ut träd som på sikt kan bli evighetsträd samt att lämna kvar lågor i form av långa stammar hellre än korta som ges möjlighet att brytas ned på platsen och öka andelen död ved.

Ambitionen att successivt öka andelen löv från 15% (tidigare skötselplan) till 25% är också positiv. På punkt 4 s 19 står: "Vid stämpling inför restaurerande gallringar i markerade områden med höga naturvärden bör ekologisk sakkunnig medverka". En ekologisk sakkunnig ska alltid vara med vid stämpling inför gallringar. Markhydrologin påverkas av gallring oavsett om området är markerat med höga naturvärden eller inte. Här tror vi att ett konkret samarbete i fält mellan tekniska kontoret och miljö- och stadsbyggnad (kommunekologen) är viktigt.

I sista punkten på s 20 under rubriken "Förslag på generella riktlinjer för skötsel" anges att "Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har ett antal provytor i skogarna, främst på Elfviklandet där planering av eventuella åtgärder behöver samordnas".

Skogsstyrelsen i samarbete med Lidingö stad startade detta försök kring kontinuitetsskogar och kontinuitetsskogsbruk 2005 i Ytringeskogen norr om Elfviksvägen. Syftet var att lära sig mer om de möjliga brukningsmetoder som finns. I den plan som upprättades för detta försök kan vi utläsa att förnygringsförsöket består av tre orörda kontrolltytor och sex volymblådade tytor med ett planerat uttag på cirka 30 % av volymen. Tre av de volymblådade ytorna kommer att markberedas för att förbättra förutsättningarna för förnygring av tall. Planen är att göra ett nytt uttag om ca 15 år när virkesförrådet åter ligger på samma volym som före avverkningen.

Detta menar vi var synnerligen dåligt beslut där dåvarande "Skogsgruppen" blev mycket sent informerad i ett läge då planen redan var beslutad. Skogsgruppen ansåg detta beslut vara mycket olyckligt.

Ytringeskogen är en tätortsnära blandskog med tall, gran, björk och inslag av ädla lövträd. Den totala ytan som ingår i försöket är 4,8 hektar. Skogen har höga naturvärden till exempel öns enda förekomst av den starkt hotade kärlväxten Ryl, *Chimaphila umbellata* (Listad som EN = starkt hotad i ArtDatabanken rödlista över hotade arter 2020). Ytringeskogen är också ett populärt och välbesökt område med höga sociala värden. Tusentals människor har detta som sin närmaste skog och varje höst går tävlingen Lidingöloppet rakt genom skogen. Tyvärr har varken natur- eller sociala värden gynnats genom försöket. Vandringar med förskolebarn och skolbarn som tidigare skett regelbundet har uteblivit då man upplevt att alltför mycket sevärt har förstörts vid avverkningen. Att bedriva ett skogsbruksförsök på Lidingö menar vi står helt i motsatt till de intentioner som förs fram i skötselplanen. Vi uppmanar därför staden att skyndsamt avsluta detta försök.

Skog med naturvårdande skötsel

Angående driftstyperna utmärker sig en: "Skog med naturvårdande skötsel". Dels för att så många skötselåtgärder kan bli aktuella, dels för att driftstypen utgör hela 606,6 ha, vilket utgör 62,5% av den kommunala marken som ingår i skötselplanen.

Även tre andra driftstyper ingår i skogen. Skog med egen dynamik (204,1 ha), hållmark (8,7 ha) och våtmark (3,7 ha).

2015 inleddes ett moratorium i skogen. 2019 fick vi stormen Alfrida. Under tiden som vi har haft moratoriet har vi fått ta del av skogens egen dynamik. Många träd har välts, granbarkborren har tagit en del och mängden död ved har ökat. "Naturskog" (tidigare entreprenör) har städad efter stormen på ett relativt skonsamt sätt. Man känner igen sig i sin skog och det går att ta sig fram. Det är värd att nämnas eftersom det inte alltid har varit så. Men här vill vi poängtera att stående död ved även hyser barkborrens fiender d v s olika parasitsteklar. Så i största möjligaste mån bör dessa träd lämnas kvar. Inom befintligt naturreservat bör också fallna träd lämnas kvar så länge de inte blockerar stigar eller vandringsleder.

Cirkeldiagrammen visar vilka skötselåtgärder som skall utföras inom de angivna tidsintervallerna och det är stora arealer som berörs. Vi ifrågasätter om det verkligen finns vetenskapligt stöd för att gallra och röja så stora områden inom loppet av tio år, i en skog där skötseln är tänkt att vara naturvård, utan att det påverkar biologisk mångfald negativt genom ändrade markförhållandet och skapar negativa klimateffekter? Och hur kommer det att påverka rekreation och friluftsliv? Vi förordar försiktighet och att man skyndar långsamt hellre än stora åtgärder under en kortare tid.

De senaste åren har det inte varit något krav på skogen som ekonomiskt självförsörjande vad gäller skötsel. Dialogen mellan staden och föreningslivet har skett genom Naturnätverket. Det har varit en konstruktiv dialog och det är välkommet att läsa i skötselplanen för Lidingös naturområden att man även i framtiden räknar oss som en resurs. Det tror vi är viktigt.

Skötsel av åkerbryn, kantzoner, bryn, brukade åkermarker, naturbetesmarker, ängsmarker, tomt, trädgård och park

I kartorna över drifttyper och skötsel framgår tydligt hur splittrade de öppna markernas naturtyper är, särskilt de som har den största artrikedomen. Mycket som står i remissen till skötselplanen är bra, men det är en del som saknas vad gäller skötsel av de öppna markerna:

Ängen är en av de mest hotade naturtyperna och samtidigt oerhört artrik. Ett hot mot de vilda pollinatörerna är att insekternas livsmiljöer blivit färre, såsom blomrika ängar och hagar. Splittrade ängsområden bör sammanfogas så att ytorna blir större. Slaghack ska inte användas på ängsmark och allt växtmaterial ska föras bort. Låt det gärna torka före bortförsl. Lagg hö från äng på annan öppen mark för fröspridning, eventuellt efter markberedning. Det bidrar till att öka mångfalden av ängsväxter. Studier från senare år visar att en förvånansvärt stor del av de hävdgynnade arter som tidigare varit vanliga på ängar nu återfinns i kanter av skogs- och landsvägar, antagligen eftersom dagens skötsel av vägrenar

liknar skötseln av slåtterängar och hagar. Det är viktigt att kartlägga blomrika vägkanter på ön och att ändra skötselregimen till efter blomning och frösättning.

På fuktigare marker ska inte tyngre maskiner köras. Om ytan naturbetesmark ökas, använd i första hand får och nöt som betesdjur. Vårblommande sälg gynnas många insekter. Tyvärr gallras sälgen ibland bort för att friställa andra träd. Sälgt, tillsammans med fågelbär, rönn, lönn, apel, olvon, hagtorn, brakved, rosor, björnbär och lind gynnar både insekter och fåglar. Vid inplantering av träd och buskar bör i första hand dessa användas – även i parkmiljö.

Enen är karaktäristisk för öppna naturbetesmarker. Den är ljuskrävande och växer även i vägrenar och bör skyddas vid röjning. I en del bryn finns även gamla aspar och björkar vilka inte ska tas bort de är viktiga för den biologiska mångfalden. Genom att öppna upp kulverterade diken tas kväve upp av växtligheten samtidigt som miljöer skapas för groddjur. Ett konkret exempel är det kulverterade vattendraget mellan östra och västra Långängskärret som borde återställas till ett meandrande vattendrag.

Sammanfattning

En skötselplan som omfattar Lidingös natur och inte begränsar sig till att endast gälla skogen är en bra utgångspunkt med tanke på att den biologiska mångfald man önskar att bevara och utveckla är ett resultat av Lidingös historiska markanvändning och landskapsstruktur.

Övergripande mål vittnar om att man har för avsikt att minimera negativa klimateffekter. Men vi saknar ett övergripande mål om att alla skötselåtgärder utförs på ett sätt som ökar skogens motståndskraft mot klimatförändringar och genererar positiva klimateffekter saknas.

Med den tyngd som planen har vad avser bevarande av naturvärden är det nödvändigt att man anslår de medel som behövs för att planen skall förverkligas.

Avgörande för resultatet är att skötselåtgärder utförs av entreprenör med dokumenterad sakkunskap om ekologi, dynamik och naturvårdsskötsel av tätortsnära natur. Metoder och maskiner ska vara anpassade till naturvårdsskötsel och den aktuella biotopen och bör utföras i samråd mellan tekniska- och miljö- och stadsbyggnadskontoret.

Ett hot mot de vilda pollinatörerna är att insekternas livsmiljöer blivit färre, såsom blomrika ängar och hagar. Splittrade ängsområden bör sammanfogas så att ytorna blir större. Sälgt, tillsammans med fågelbär, rönn, lönn, apel, olvon, hagtorn, brakved, rosor, björnbär och lind gynnar både insekter och fåglar. Vid inplantering av träd och buskar bör dessa användas – även i parkmiljö.

Lidingö 14 mars 2021

Styrelsen för Naturskyddsföreningen i Lidingö

Christian Gottlieb
Helena Klangemo
Elise Sörgaard Lydén
Isak Isaksson